

חנוכה

כ"ה בכסלו-ב' בטבת

נאמנות ליהדות ולזהות היהודית

1 <> חוק אחד ודת אחת לכל העמים - האומנם?

"השעה רק ארבע אחרי הצהריים וכבר כמעט חושך", התלוננה תמר, אך עוד לפני שהספיקה להדליק את האור בחדר, פרץ משב רוח קרה את החלון וסחף עמו את הילדים. הארבעה נחתו במערה. משפחות שלמות - גברים, נשים וילדים - ישבו סביב מדורה. הם היו לבושים כעובדי אדמה פשוטים בעת העתיקה. לאורן, תמר, ענבר ומייקל היה ברור שהם חזרו שנים רבות לאחור...

שנת 167 לפני הספירה (לפני יותר מאלפיים שנה), מערה ליד מודיעין במערה הזאת מסתתרים בני משפחת החשמונאים: האב מתתיהו הכהן, בתו חנה וחמשת בניו - יוחנן, שמעון, יהודה, אלעזר ויונתן, וכמה מתומכיהם. הם נמלטו למערה לאחר שהמלך היווני אנטיוכוס גזר גזרות קשות על היהודים בארץ ישראל. וככה הכול התחיל:

ויכתב המלך אנטיוכוס אל כל מדינות מלכותו לאמר:
"אך תורה (דת) אחת וחקה אחת לכל יושבי ארצנו".
ויעזבו כל עמי הארץ את חקותיהם
ויעשו כאשר צוה אותם המלך.

(ספר המקבים א', פרק א' פסוקים מ"א-מ"ב)

משימה א' <>

היוונים כבשו ארצות רבות ושלטו על עמים רבים. הצו של המלך אנטיוכוס היה עשוי ליצור תחושה של אחדות בין העמים שאנטיוכוס שלט בהם.

1. הסבירו כיצד יכלה תחושה זו של אחדות להקל על המלך אנטיוכוס לשלוט בעמים האלה.

2. לפי המסופר בספר המקבים, כיצד הגיבו העמים לדרישת אנטיוכוס לאמץ את דת היוונים?

משימה

2 < גזרות אנטיוכוס

אנטיוכוס דרש מכל העמים לעבוד את האלים היווניים, אולם על היהודים הוא גזר עוד גזרות:

וְצִוָּה (המלך אנטיוכוס על היהודים) לְלַכֵּת אַחֲרֵי חֻקִּים זָרִים לְאַרְצָךְ:
... וְלַחֲלֹל שַׁבָּתוֹת וְחֻגִים וְלִטְמֵא מִקְדָּשׁ * וְקְדוּשִׁים
וְלִהְקִים בְּמוֹת * וּבָתִּים לְאֱלִילִים, וְלִהְקִיב בְּשַׁר חֲזִיר וְכָל בְּהֵמָה טְמֵאָה
וְלִהְנִיחַ אֶת בְּנֵיהֶם עֲרִלִים *... כִּדִּי שִׁישְׁכַּחוּ אֶת הַתּוֹרָה...
וְכָל אֲשֶׁר לֹא יַעֲשֶׂה כַּדְּבַר הַמֶּלֶךְ יוּמָת.
וַיִּסְוֶגוּ (יהודים) רַבִּים מִמְצֻוֹת ה' וַיִּצְמְדוּ לַגּוֹיִים...
וַיִּתְחַבְּאוּ (יהודים אחרים) בַּמְעָרוֹת וּבְכָל מְקוֹם אֲשֶׁר מָצְאוּ שֵׁם מִפְּלֹט.

(על פי ספר המקבים א', פרק א' פסוקים מ"ה-נ"ב)

פירושי מילים:

וְלִטְמֵא מִקְדָּשׁ – הכניסו פסל של האל היווני זאוס לבית המקדש,
ובכך הפכו אותו למקדש לאל זאוס
בְּמוֹת – מזבחות
עֲרִלִים – מי שלא עשו להם ברית מילה

כדאי לדעת

סיפור המכבים התחיל באזור מודיעין. כיום יושבת באזור הזה העיר מודיעין, ויישובים רבים באזור נושאים שמות הקשורים לאותו סיפור – מכבים, חשמונאים, לפיד ובן שמן.

משימה ב' <

1. מיינו את גזרות אנטיוכוס לשני טורים: טור של מעשים שנגזר על היהודים לעשות וטור של מעשים שנאסר עליהם לעשות.
2. מה היה אנטיוכוס משיג אילו כל היהודים היו מציינים לגזרותיו? מצאו בקטע את השורה המציינת זאת.
3. כיצד הגיבו היהודים לגזרות שהוטלו עליהם? פרטו.

משימה

”זאת אומרת שכל האנשים שמסביבנו במערה הם אנשים שנאלצו להתחבא בגלל גזרות אנטיוכוס”, סיכמה ענבר. על צג המחשב הופיעו המילים 'אכן כן!'

יחידה 5
חנוכה

3 < בין ישראל לעמים אחרים

א'

עם חזוג

ב'

בשבילי האגדה והמדע

ג'

בארץ אבותי

ד'

המדינה וסמליה

בעת העתיקה הייתה האמונה באלים רבים נפוצה מאוד. לכל עם היו אלים משלו. מכיוון שהיוונים הצליחו לנצח במלחמות רבות ולכבוש הרבה ארצות, נחשבו האלים שלהם לחזקים במיוחד. העמים שהיוונים שלטו בהם אכן הסכימו לאמץ את האלים היווניים (גם אם היו מי שהמשיכו לעבוד את האלים שלהם בצנעה, נוסף על אלים יוונים). יהודים רבים, לעומת זאת, הגיבו אחרת. הנה, הקשיבו למתתיהו:

מכאן ומשם

פירושי מילים:

יסורו - יעזבו

גוי - עם

להמיר - להחליף

נסור - נעזוב

וישא מתתיהו את קולו ויאמר:
אם אַמְנֵם יסורו* כל עבדי המלך גוי* גוי מאלהיו,
וישמעון לקולו להמיר* את חקות אבותיהם.
לא כן אנכי ומשפחתי,
כי לא נסור* ימין ושמאל מאחרי חקות אבותינו.
חלילה לנו לשוב ממצוות ה' אלהינו ולהפך בריתו אִתָּנו.
לכן את דתי המלך לא נעשה,
ואת חקותינו לא נמיר בחקות המלך.

(ספר המקבים א', פרק ב' פסוקים כ"ג-כ"ד)

כדאי לדעת

מתתיהו הכהן ובניו השתייכו למשפחת החשמונאים. יהודה, בנו של מתתיהו, הנהיג את המרד ביוונים. כינויו היה 'יהודה המכבי', ואנשיו כונו 'מכבים'. יש הטוענים שיש לכתוב את המילה בקו"ף - 'מקבי' - ושמקור הכינוי הזה במילה 'מקבת' שמשמעותה פטיש. כלומר, הכינוי רומז שיהודה הפה את הצבא היווני מכה גדולה. לפי מסורת אחרת, הכינוי 'מכבי' הוא ראשי התיבות של הפסוק "מי כְּמוֹךָ בָּאֱלֹהִים יי" (שמות, פרק ט"ו פסוק י"א).

משימה ג'

1. על סמך דברי המחשב והקטע מספר המקבים שבעמוד זה, הסבירו מדוע הגיבו היהודים אחרת מהעמים האחרים שהיוונים שלטו בהם, כאשר נדרשו לאמץ את הדת היוונית.
2. שמירת המסורת הדתית לאורך ההיסטוריה היא אחד הגורמים העיקריים שבזכותם שמר העם היהודי על ייחודו. חשבו על שני מנהגים לפחות מהמסורת היהודית שמסייעים ליהודים לשמור על זהותם הייחודית גם היום.

משימה

4 < מרד היהודים

משימה ד'

1. היזכרו: מדוע יצאו החשמונאים למלחמה ביוונים? למה הם התנגדו?
2. מה סימל חיזוש העבודה במקדש בעבור היהודים שמרדו ביוונים?
3. אחד המעשים הראשונים שעשו היהודים במקדש היה להחזיר אליו את האור. מה, לדעתכם, סימל מעשה זה?

משימה

יהודים רבים הצטרפו למרד של מתתיהו ובני משפחתו ויצאו למלחמה קשה וארוכה ביוונים. הלוחמים היהודים היו מעטים יחסית לחיילים היוונים, ומנוסים פחות מהם. אחד השיאים במלחמה בין היהודים ליוונים היה בירושלים: הלוחמים היהודים הצליחו לכבוש את בית המקדש מידי היוונים, טיהרו אותו, קנכו אותו וחיידשו את עבודת האלוהים בו על פי חוקי התורה. כמו כן, הם הדליקו בו מנורה. לזכר האירועים האלה אנו מציינים בכל שנה את חג החנוכה ומאירים את בתינו בנרות.

5 < מה למדנו מההיסטוריה?

במהלך ההיסטוריה היו כמה וכמה תקופות שבהן נאסר על יהודים לקיים את דתם, אולם גם בתקופות ההן יהודים רבים לא ויתרו על דתם ודבקו בה למרות הקשיים. בשנת 1948, כאשר קמה מדינת ישראל, זכרו מקימי המדינה את חוויות העבר, וכבר במגילת העצמאות דאגו להבטיח את חופש הדת לכלל תושבי הארץ - יהודים ולא יהודים. וכך נאחר במגילת העצמאות ובהצעה לחוק יסוד 'חופש הדת והמצפון':

- (א) אין פוגעים בחופש הדת, האמונה והמצפון של כל אדם.
- (ב) אין כופים על אדם להשתייך לדת, עדה דתית או זרם דתי.
- (ג) אדם או ציבור של בני אדם זכאים לחופש פולחן ושמירת מצוות.

(מתוך הצעת חוק יסוד: חופש הדת והמצפון, 2003)

מדינת ישראל תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות. מדינת ישראל תשמור על המקומות הקדושים לכל הדתות.

(מתוך מגילת העצמאות, 1948)

יחידה 5
חנוכה

משימה ה'

משימה

עיינו בקטע ממגילת העצמאות ובהצעת החוק שבעמוד הקודם.

1. הסבירו את הקשר בין שני המקורות האלה לבין האירועים בימי החשמונאים.
2. במגילת העצמאות הבטחת חופש הדת וההבטחה לשמור על המקומות הקדושים סמוכות זו לזו. מה הקשר בין השתיים?

לסיכום

1. מאירועי העבר אפשר להפיק לקחים. אילו לקחים אפשר להפיק מסיפור חג החנוכה?
2. חשבו על אירוע שקרה בשנה האחרונה (בחייכם האישיים, בבית הספר, בארץ או בעולם) שאפשר להפיק ממנו לקחים לעתיד, וספרו עליו.

"אפשר בהחלט להתגאות בכך שחופש הדת הוא עיקרון חשוב במדינת ישראל", אמרה תמר. "בעיניי", הוסיפה ענבר, "יפה שהצלחנו ללמוד את העיקרון הזה מתוך אירועים קשים שאירעו לעם שלנו בעבר".

"כן", השלים אורן, "למדנו משהו חשוב מחוויה שלילית!"
"אתם מתכוונים לומר שמחושך הצלחנו להפיק אור?" שאל מייקל בחיוך.
נראה שגם המחשב רצה לתמוך בדעה הזאת, כי לפתע החל להתנגן השיר "באנו חושך לגרש!"

